

3, Geneze moderního státu, Vznik a rozšiřování kapitalismu, odpor a resistance

SANb1008/SANb1016

5.3.2024, 10:00-11:40, U35

Kateřina Čanigová

**Kdy vznikl kapitalismus? Jak vzniká?
Zkuste klidně tipnout.**

Kdo je kapitalista dle Webera/Graebera?

Jak text(y) hovoří o kapitalismu v nezápádních společnostech?

Max Weber. 1998(1904). Protestantská etika a duch kapitalismu. In *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH.

- Protestanté jako vlastníci kapitálu
- Kapitalistický duch - specifické projevy ziskuchtivé vypočítavosti v Nové Anglii už od roku 1632, z důvodů náboženských ho tam rozšiřovali kazatelé, maloburžoazie, řemeslníci
- Protestantský životní styl = opak světské radosti
- kalvinismus podpruje obchodního ducha, kalvinistická diaspora jako “pařeniště kapitalistického hospodářství”
- počátek kapitalismu je třeba hledat v jeho čistě náboženských rysech
- spojení duch kapitalismu - zabývá se pouze moderním západním kapitalismem, uznává ale i existenci nezápadního moderního kapitalismu
- ctnosti a přísné dodržování skromnosti, úmyslného zakrývání vlastních zásluh s cílem dosažení obecného uznání.
- cílem této etiky je získávání peněz, ale bez nezávazných požitků z nich
- nehonosit se majetkem, spíše skrývat zásluhy za činy, pravda a spravedlnost je odhalí
- - asketický protestantismus - charakteristická koncepce potvrzení vlastní osobní spásy v povolání
 - myšlenka povolání jako povinnosti - podnikatelé nového stylu
 - snaha o původu racionálního přístupu k odevzdání se k práci v rámci povolání - jako součásti kapitalistické kultury
 - povolání - volání Boha

Kapitalismus vs. tradicionalismus

- - protivníkem kapitalismu je tradicionalismus
- - úkolová mzda - slouží k vystupňování intenzity práce, zvyšování úkolových sazeb zrychlí práci když je potřeba
- - tradicionalismus - dělník nezrychlí při zvýšení úkolové mzdy, udělá tolik práce, aby dostal tolik peněz, jako dříve. "člověk nechce od přírody vydělávat peníze a víc peněz, jednoduše chce jen žít, tak jak je zvyklý a vydělávat tolik, kolik na to potřebuje
- - *"Všude tam, kde moderní kapitalismus začínal svoje dílo stupňování produktivity" lidské práce stupňováním její intenzity, narážel na nekonečně houževnatý odpor ze strany tohoto leitmotivu předkapitalistická hospodářská práce a naráží na něj ještě dnes všude tím více, čím „zaostalejší“ je (z kapitalistického hlediska) dělnictvo, na něž je odkázaný.*
- - zvyšování mezd nefungovalo — moderní kapitalismus tak dělá opak - snižuje mzdy a snaží se tak donutit dělníka, aby pro udržení svého dosavadního výdělku podal vyšší výkon než dosud
- - **NÍZKÁ MZDA A VYSOKÝ ZISK JSOU VE VZÁJEMNÉ KORELACI, vše co se ve mzdě zaplatí navíc musí znamenat přiměřené snížení zisku -> nízká mzda jsou produktivní— "lid pracuje jen proto, že je chudý a jen potud, pokud je chudý"**
- tradicionalista - užívá si bohatství - kapitalista hromadí bohatství

- proměna z tradicionalistického způsobu výroby (dělní práce, na nikoho nebyl tlak na zisk, majitel, nákupčí, rolník, nebyla soutěž o zákazníky, o dělníky, neorientovali se na zákazníky, kupovali to co nabízí rolník) na ten kapitalistický -> PROCES RACIONALIZACE— kapitalistický funguje takto: “bylo zpočátku pouze to, že se nějaký mladý muž z jedné ze zúčastněných rodin nákupčích odstěhoval z města na venkov, pro svou potřebu si starostlivě vybral tkalce, značně zvýšil jejich závislost a kontrolu, převychoval je z rolníků na dělníky, na druhé straně však zcela do svých rukou převzal obchod s drobným zbožím, pokud možno i přímý přístup k posledním odběratelům, osobně získával zákazníky, pravidelně je každoročně navštěvoval, především však dovedl přizpůsobit kvalitu výrobků výlučně potřebám a přáním zákazníků, aby je doslova „hltili“, a zároveň začal uplatňovat zásadu: „**nízká cena, velký obrat**“.
- -> koho to nevyneslo, ten padl, idyla skončila, jen co započal zuřivý konkurenční boj. Vlastníci přestali spotřebovávat, chtěli zisk. -> nový duch moderního kapitalismu - kde ožívá a kde se mohl projevit, vytváří si sám peněžní zásoby jako prostředky svého působení, nikoli však naopak.

- “čas jsou peníze”, “kredit jsou peníze”, “Mysli na to, že peníze mají plodnou a úrodnou povahu. Peníze mohou produkovat peníze a jejich oddenky mohou nést ještě více a tak neustále”.
- “Mysli na to, že -jak říká přísloví - dobrý počtář je pánem všech peněženek. Kdo je známý tím, že platí přesně ve slíbenou dobu, ten si může kdykoli vypůjčit peníze, které zrovna jeho přátelé nepotřebují.”
- “Proto si nikdy nenechávej vypůjčené peníze ani o hodinu déle, než jsi slíbil, aby ti hněv, který to způsobí, neuzavřel peněženku tvého přítele.”
- -> autor Benjamin Franklin (1736 a 1748).
- “Člověk se tu orientuje na zisk jako na účel svého života a nikoli jako prostředek k uspokojování svých materiálních životních potřeb.”
- morálka = čestné získávání peněz (kalvinismus, b. franklin)
- závaznost ke svému povolání jako konstitutivní pro kapitalistickou etiku

Graeber David. 2006. Turning modes of production inside out: or, why capitalism is a transformation of slavery. *Critique of anthropology* 26(1):61-85

- **Centrální termín – způsob produkce**
- kapitalismus poprvé vznikl v anglickém zemědělském sektoru v 16. a 17. století, spíše než z dlouhodobého obchodu.
- kapitalismus – jediný mód produkce který systematicky odděluje domácí sférou s místem vykonávání práce: -> podobnost s otroctvím, je transformací kapitalismu
- Otrokářství – feudalismus – kapitalismus
- V případě otrokářského režimu vlastní vykořisťovatelé přímo primární producenty; v feudalismu mají obě třídy složité vztahy k půdě, ale páni používají přímé právně-politické prostředky k vytěžení přebytku; v kapitalismu vykořisťovatelé vlastní výrobní prostředky a primární producenti jsou tak redukováni na prodej své pracovní síly
- co je to surplus population? znáte ten pojem? - nezaměstnaní a nezměstnatelní, tzv. přebytečné nadbývajícím obyvatelstvo
- Aplikace Marxe na nezápádní společnosti
- rozdělení na otrokářství, feudalismus a kapitalismus. bylo jasně navrženo tak, aby popisovalo třídní vztahy ve starověku, středověku a v novověké Evropě.
- Nikdy nebylo jasné, jak tento přístup aplikovat na jiné části světa. Pro antropology bylo obzvláště obtížné jak tento model aplikovat na bezstátní společnosti. Zatímco někteří vymysleli fráze jako "rodový" nebo "domácí" způsob výroby, nikdy se moc nehodil - eurocentrický

Práce vs. hodnoty

- Hodnota je způsob, jakým aktéři reprezentují důležitost svých vlastních akcí pro sebe samé jako součást nějakého většího celku
- Hodnoty jsou vždy realizovány prostřednictvím nějakého druhu materiálního tokenu a obvykle na nějakém jiném místě než je místo, kde jsou primárně produkovány.
- Zdá se mi, že i nad rámec práce, která neustále vytváří a přetváří lidské bytosti, je klíčovou nepřiznanou formou práce v lidských společnostech přesně ta, která vytváří a udržuje iluzi transcendence. Většinou jsou obě vykonávány převažujícím způsobem ženami.
- A téměř všude je břemeno smutku nerovnoměrně rozděleno, a obvykle převažuje u žen. V mnoha částech světa se od žen určitého věku očekává, že budou existovat převážně jako živé památky na nějakého zemřelého muže: ať už to jsou hinduistické vdovy které musí zřítci všech nejlahodnějších pokrmů, nebo katolické ženy na venkově Středomoří, které pravděpodobně stráví alespoň polovinu svého života v černém. Je zbytečné říkat, že tyto ženy téměř nikdy nedostanou stejnou uznání, když zemřou, a už vůbec ne ode mě.
- SPOLEČENSKÁ TOUHA PO VYŠŠÍCH HODNOTÁCH

- Vychází z Marxe, Wallersteina a dalších
- Vždy byla výroba bohatství vnímána ne jako cíl sama o sobě, ale jako jedna podřízená složka většího procesu, který nakonec směřoval k výrobě lidí.
- Zde pozoruje, že objekty nejsou nakonec to podstatné. Kapitalismus a „ekonomická věda“ nás mohou mátnout tím, že nás přesvědčují, že konečným cílem společnosti je pouze zvýšení národního HDP, výroba stále více a více bohatství, ale ve skutečnosti bohatství nemá žádný význam kromě toho, že slouží jako prostředek pro růst a seberealizaci lidských bytostí.
- argumentuje proto abychom se přestali zaměřovat na produkci materiálních objektů, ale vnímali spíše produkci lidí
- Pokud aplikujeme Marxovu analýzu hodnoty v kapitálu na produkci lidí a sociálních vztahů, můžeme snadněji vidět některé mechanismy, které zamlžují nejdůležitější formy práce, které existují ve většině společností, a skutečné důsledky lidské existence, což umožňuje "vědeckým" pozorovatelům redukovat lidské bytosti na automaty soutěžící o abstrakce jako "bohatství" nebo "moc".
- Zdůrazňuje výzkum HODNOT a jejich reprodukci -> productive labor of women, the endless labor of care, maintenance, education and so on, which actually keeps societies running and which has tended to be carried out overwhelmingly by women
- To se zdá být přímo spojeno s tím, že téměř vždy v takových společnostech dochází k nějaké formě vykořisťování; a tam, kde se to děje, stejně jako v kapitalismu, se mechanismy vykořisťování tendují stát jemně neviditelnými. V Marxově popisu kapitalismu se to děje hlavně prostřednictvím mechanismu mzdní práce.

- Pokud reinterpetujeme "režim produkce" tak, aby znamenal vztah mezi vykořisťováním přebytku a tvorbou lidských bytostí, pak je možné vidět průmyslový kapitalismus jako internalizovanou formu otrokářského režimu produkce, s strukturálně analogickým vztahem mezi pracovištěm a domácí sférou.
- **definice kapitalismu obvykle začínají buď od výměny, nebo od výroby.** V prvním případě se obvykle vidí to, co činí kapitalismus jedinečným, jako ležící v neomezené potřebě růstu: kde většina systémů tržní výměny je plná aktérů, kteří se snaží získat to, co cítí, že chtějí nebo potřebují, kapitalismus nastává, když zisk se stává cílem sám o sobě a "kapitál" se stává jako živý entita, která neustále usiluje o expanzi; skutečně, kapitalistické firmy nemohou zůstat konkurenceschopné, pokud se neustále neexpandují. Ve druhém případě je důraz kladen na mzdu: kapitalismus nastává, když značné množství firem je vlastněno nebo řízeno lidmi, kteří najímají ostatní, aby plnili jejich příkazy výměnou za přímou finanční platbu, ale jinak nemají zájem o podnik. V průmyslovém kapitalismu popsáném Marxem se oba tyto prvky objevují společně a předpokládá se, že jsou spojeny. Navrhl bych třetí. Průmyslová revoluce také přinesla první formu ekonomické organizace, která umožnila systematický rozdíl mezi domovy a pracovišti, mezi domácí a ekonomickou sférou.
- Rozdělení mezi domácí a ekonomickou sférou jako základ kapitalismu
- **DEFINICE OTROCTVÍ** - Měl bych vysvětlit, že konvenční marxistická interpretace otroctví jako režimu produkce spočívá v tom, že otroctví umožňuje jedné společnosti efektivně ukrást produktivní práci, kterou jiná společnost investovala do výroby lidských bytostí (Lovejoy, 2000; Meillassoux, 1975, 1979, 1991; Terray, 1969). Proto otroci vždy musí pocházet odjinud. V určitém smyslu by se tedy dalo říci, že i otroctví zahrnuje oddělení domácí sféry a pracoviště - s tím rozdílem, že v tomto případě je oddělení geografického charakteru.

SPOLEČNÉ BODY PRO KAPITALISMUS A OTROCTVÍ

- 1, Obě formy spoléhají na oddělení místa sociální (re)produkce pracovní síly a místa, kde je tato pracovní síla realizována v produkci - v případě otroctví je to dosaženo tím, že se pracovníci převážejí z jedné společnosti do druhé; v kapitalismu tím, že se odděluje domácí sféra (sféra sociální produkce) od pracoviště. Jinými slovy, to, co je dosaženo fyzickou vzdáleností v jednom případě, je dosaženo anonymitou trhu v druhém.
- (2) Přenos je dosažen směnou lidských sil za peníze: buď prodejem pracovníků, nebo jejich najímáním (v podstatě umožňujícím jim pronajmout se).
- (3) Jedním z důsledků tohoto přenosu je 'sociální smrt', v tom smyslu, že vztahy v komunitě, příbuzenské vztahy a tak dále, které formovaly pracovníka, by v principu neměly mít žádný význam v pracovním prostředí. To platí i v kapitalismu, alespoň v principu: etnická identita pracovníka, sociální sítě, příbuzenské vazby a podobně by neměly mít žádný vliv na nábor nebo na to, jak je jedinec v kanceláři nebo na pracovišti zacházen.
- (4) Nejdůležitější je, že finanční transakce v obou případech produkuje abstraktní práci, která je čistým tvůrčím potenciálem. Toto je vytvořeno účinky příkazu. Abstraktní práce je čistá moc tvorby, schopnost dělat cokoli.
- (5) Konstantní ideologický doprovod takového uspořádání je ideologií svobody. Jak poprvé poukázal Moses Finley (1980), většina společností bere jako samozřejmé, že žádný člověk není zcela svobodný nebo zcela závislý, spíše mají všichni různé stupně práv a povinností.

Silvia Federici. 2004. *Introduction, Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*. AUTONOMEDIA, 1-18

Zdroje

- Literatura z kurzu